

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-1-161-177

УДК 94 (477.8)

ORCID 0000-0002-0639-910X

ORCID 0000-0001-9878-7128

ISSN 2523-4234

**Олег Єгрешій
Андрея (Ольга) Маслій**

Владика Степан Вапрович: спроба відтворення повсякдення шляхом кримінальної справи

Проаналізовано кримінальну справу, відкриту 1945 р. радянськими спецслужбами на священнослужителя, підпільного єпископа Греко-католицької церкви Стефана (Вапровича). Підкреслено, що в сучасній історіографії відомостей про цього релігійного діяча обмаль (є лише побіжні згадки в текстах з історії ГКЦ, окремі статті популярного характеру або ж уривки краснавчич видань), натомість цілісних наукових праць про діяльність владика Стефана сьогодні ще немає. На прикладі кримінальної справи єп. Вапровича з'ясовуються можливості використання потенціалу таких комплексів документів як джерела вивчення повсякденного життя духовних осіб тоталітарної доби. Розглядаються всі складові кримінальних справ (документальні та інформаційні) – анкети арештантів, їхні біографії, обставини арешту священнослужителів, подробиці обшуку їхніх помешкань, особливості проведення допитів, витяги з протоколів вироків тощо.

На підставі аналізу карної справи Стефана (Вапровича), здійснено спробу реконструювати елементи його маловідомої біографії. Це, зокрема, початкові біографічні дані, навчання в школі, гімназії та семінарії, військова служба, місіонерське служіння в Аргентині, станіславівський період діяльності – як викладача духовної семінарії та пароха катедрального храму, останні роки життя після повернення з ув'язнення, коли владика провадив нелегальну душпастирську працю на території Наддніпрянщини й мешкав у родинному селі Іване-Пусте на Тернопільщині.

Доповнюють цю реконструкцію матеріали з іншої справи радянських спецслужб – групової агентурної розробки «Рифи», яка велася представниками органів КДБ для отримання повнішої інформації про функціонування забороненої ГКЦ та її діячів, серед яких був і С. Вапрович.

Зібрані джерельні відомості про єпископа Стефана (Вапровича) дозволили академічно впорядкувати біографію ще однієї історичної людини та відтворити її повсякдення.

Ключові слова: Стефан (Вапрович), кримінальна справа, радянські спецслужби, повсякденність, першоджерело, греко-католицьке духовенство

**Oleh Yehreshii
Andreia (Olha) Maslii**

Bishop Stepan Vaprovych: an attempt to restore everyday life through a criminal case

The criminal case initiated by the Soviet special services against the priest, underground Bishop of the Greek Catholic Church Stepan Vaprovych, is analyzed. It is noted that the evidence about

this religious figure is insignificant, except for reports in the field of the history of the underground Greek Catholic Church, individual articles of a popular nature, or excerpts from local history publications. It is emphasized that there are no holistic scientific articles about the life of Bishop Stepan Vaprovych.

The possibilities of using criminal cases as a source for studying the everyday life of clergymen of the totalitarian era are examined. As an example, the author uses the potential of a criminal case that Soviet special services initiated against priest Stepan Vaprovych in 1945. The components of all criminal cases are examined – the questionnaires of the detainees, their biographies, the circumstances of the arrest of the clergy, the details of the search of their homes, the peculiarities of the interrogations, extracts from the verdict protocols, etc.

It is noted that the criminal case of Bishop Stepan Vaprovych details the circumstances of the clergyman's detention, search, and arrest. In order to present more complete information about this little-known religious figure, we have attempted to uncover elements of Stepan Vaprovych's broader biography. The biographical data on Bishop Vaprovych, his primary educational institutions, places of his military service, studies at the Stanislav Seminary, and missionary service in Argentina from 1927 to 1935 are examined. The Stanislav period of Bishop Stepan Vaprovych's ministry is analyzed, with particular attention to his service as a lecturer at the Theological Seminary and as parish priest of the cathedral in Stanislav. The portrait of the secret bishop is complemented by data about his last years of life after his return from imprisonment, in particular, his illegal activities in the territory of the Nadvirna region and residence in the family village of Ivane-Puste in the Ternopil region.

The purpose of this article is to reveal the everyday life of Bishop Stefan Vaprovych by studying the criminal case brought against him by Soviet law enforcement agencies. This data from another case of the Soviet special services, “Ryfa” is highlighted. It is stated that the “Ryfa” case is a covert group operation conducted by representatives of the Committee for State Security (KGB, rus.) to obtain more complete information about the functioning of the banned Greek Catholic Church and its figures. Bishop Stepan Vaprovych, who was monitored by representatives of the Soviet authorities, also appears in this case.

The collected source information about Bishop Stepan Vaprovych allowed us to academically organize the biography of another historical figure and recreate his daily life.

Keywords: rite of blessing and consecration of an icon, rite of blessing and consecration of the cross, Kyivan tradition, trebnyk (Book of Needs), private church services

Цьогоріч виповнюється вісімдесят років із часу проведення Львівського псевдособору, що мав ліквідувати ментально несумісну з радянським режимом Греко-католицьку церкву. Завдяки скрупульозній праці українських дослідників на поверхню випливає все більше першоджерел, які ще донедавна зберігалися під грифом “таємно”. Щоправда, не завжди офіційні документи можуть повністю реконструювати минулі події, адже історію, як відомо, творять конкретні люди, які жили в конкретних історичних реаліях. Дійсно, за фактами, цифрами, поняттями, статистичними даними насправді криється людина. Своєю чергою, історичні документальні джерела не здатні вповні вловити особистісного, людиноцентричного рівня передання інформації.

Ця проблема, на наш погляд, неминуче провокує іншу, антропоцентричну, бо ставить питання можливості/неможливості “регенерації” історичної людини. Крім того, все гучніше деякі філософи/історіософи/історики говорять про актуальну сьогодні проблему втраченої людини (*the problem lost person*), маючи на увазі, що дослідники нерідко ніби припасовують (“препарують”) історичну особу до своїх академічних

шукань, забуваючи, наскільки це “унікальний і неповторний матеріал”. А оскільки кожна людина є загадкою (*every person is a mystery*), то простеження науковцями її долі здебільшого зводиться лише до академічного впорядкування її біографії. Таким чином, справжня людина (*the real person*) зазвичай так і залишається нерозкритою істориками. Та це не означає, однак, що не потрібно вивчати історію повсякденного життя – навіть більше, її реально адаптувати до навчального процесу в закладах загальної середньої освіти (Мороз П., Мороз І., 2023).

В особливий спосіб це питання резонує з проблемою дослідження т. зв. малих людей, які не претендують, за усталеними академічними характеристиками, на визначення “відома” чи “видатна” особистість. У нашому випадку йдеться про тих осіб, які волею обставин опинилися віч-на-віч із радянським тоталітарним режимом і так чи інакше опонували йому. Біографії “малих” людей спроможні відтворити історики-повсякденці, які простежують їхню життєдіяльність в умовах “пограничних ситуацій” – війн, переслідувань, репресій тощо. Методологічні принципи історії повсякденності як окремого наукового напрямку історичної науки урізноманітнили пошуковий інструментарій, доповнивши його новим методом – “не втратити жодної зернини” (“do not loose any grain”), тобто “не загубити жодної деталі” (“do not loose any single detail”). Цей метод передбачає цілісніший підхід до вивчення історичної людини – аж до найменших життєвих подробиць, спонукаючи тим самим до глибшого пошуку й осмислення джерел особового походження: нотаток для пам’яті, щоденників, епістолярію тощо.

Кримінальні справи, на відміну від листування, записок для пам’яті чи щоденникових нотаток, не мають вираженого відбитку авторської індивідуальності – насамперед тому, що записи в них створювалися переважно під диктовку слідчого, який проводив допит. Вони з’являлися на папері зазвичай не за бажанням обвинуваченого, а радше “для протоколу”. Історик, який має справу з таким першоджерелом, не може читати “між рядками” автора, вникаючи в його малорозбірливий почерк, відчуваючи плин його думок через авторські скорочення слів, три крапки, вживання архаїзмів, діалектизмів, іншомовної лексики і т. д. Натомість свідчення арештантів, як правило, приховують страх, погрози та інші моральні (і не тільки) переслідування (*Коляструк, 2018*). Водночас карні справи як першоджерела мають і свої переваги перед іншими історичними пам’ятками. Вони спроможні “вихоплювати із життя” історичних людей факти, які в традиційних видах джерел не помічаються і сприймаються як опосередковані (обставини арешту осіб, опис їхнього майна, подробиці проведення обшуку помешкань, словесні портрети ув’язнених, анкети підсудних, особливості допитів, витяги із протоколів вироків тощо).

У пропонованій статті нашу увагу звернено на короткий відтинок життєвого шляху священнослужителя, згодом підпільного єпископа Стефана (Вапровича) – період його арешту та допитів радянськими правоохоронними органами 1945–1946 рр. Утім, задля повнішого змалювання портрета маловідомого релігійного діяча нами зроблено спробу розкрити також елементи його ширшої біографії.

Порушена проблема, хоч і лише дотично, вже ставала предметом студій українських вчених. Дослідник о. Микола Григоруk у монографії “Сильний Божим духом. Історико-

біографічний нарис про життя й діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука” торкнувся окремих деталей з останніх років життя С. Вапровича (Григорук, 2017). Побіжно, у контексті своїх заданих тем, розкривали біографію священника й інші науковці (Делятинський, 2015; Делятинський, Єгрешій, Соловка, 2016; Вуянко, 2022; Стоцький, 2003). Значний інтерес у ділянці методології історії повсякденності представляють вагомими напрацювання знаних українських істориків-“повсякденців” – Ольги Коляструк та Олександра Удода. Вінницька дослідниця О. Коляструк вказує на важливість ціліснішого вивчення пограничних ситуацій (арештів, допитів, ув’язнень, перебування на спецпоселеннях тощо) “непримітних людей” (Коляструк, 2008; 2012; 2018). Київський учений Олександр Удод у своїх роботах визначив переваги історії повсякденності як окремого напрямку історичних досліджень (Удод, 2005; 2010; 2011).

Мета статті – з’ясувати можливості розкриття повсякденного життя єпископа Стефана (Вапровича) шляхом аналізу кримінальної справи, відкритої на нього радянськими правоохоронними органами 23 травня 1945 р.

Карна справа владики деталізує обставини затримання, обшуку та ув’язнення священнослужителя. 22 травня 1945 р. було санкціоновано його арешт і видано постанову про обрання запобіжного заходу у вигляді перебування під вартою. Керуючись статтями 141 і 56 Кримінально-процесуального кодексу УРСР, суд заарештував С. Вапровича, відтак з’явився ордер на обшук у помешканні душпастиря на вулиці Урицького, 22 у Станіславі (нині – майдан Андрея Шептицького в м. Івано-Франківськ) (ГАСБУ ІФО, арк. 2). Владика Стефан, як духовна особа, жив тоді при катедральному храмі м. Станіслава. Під час затримання опору єпископ не чинив.

Згідно з протоколом особистого обшуку 22 травня 1945 р., капітан держбезпеки Гринченко за присутності свідків – Аполінарії Дудкевич, Михайла Монастирського та Рузавії Горблянської, що також жили при катедрі у Станіславі, власноручно обшукав владику. У результаті вилучено кишеньковий годинник марки “Омега” (№ 9186216), документи на ім’я С. Вапровича: військовий квиток, виданий Станіславським міським військоматом 21 лютого 1944 р., довідку про обійману посаду (№ 939/1; фігурує як священнослужитель) і паспорт громадянина Другої Речі Посполитої (№ 419372), а ще гроші: 6 640 радянських рублів, 38 польських злотих, 65 австрійських, німецьких і чеських корон. Знайдено також: фрагменти листування між різними релігійними діячами (на 18 аркушах); пастирське послання тоді вже арештованого станіславівського єпископа Григорія (Хомишина) (на 16 аркушах); уривки офіційної документації Станіславівської консисторії; 43 примірники релігійно-церковного журналу “Добрий пастир” за різні роки; чотири книги проповідей із парафіяльних місій владики Г. Хомишина; рукописи п’єси “Шляхи розійшлися” та деякий інший матеріал (ГАСБУ ІФО, арк. 10 зв.).

4 червня 1945 р. з’явилася спеціальна постанова про вилучення коштів та цінностей. Забрану в С. Вапровича готівку наказано здати в Управління КДБ у Станіславській області, що підтвердили відповідні квитанції. Цікаво, що 14 серпня 1945 р. адміністратор Станіславівської єпархії о. Антін Пельвецький надіслав до Народного комісаріату державної безпеки у Станіславській області листа, продублювавши його голові Станіславського облвиконкому, з вимогою повернути вилучені

гроші єпископа. Клопотання мотивувалося обставиною, що ці кошти не належали особисто священнослужителю, а були загальним майном ГКЦ, що засвідчувалося спеціальною довідкою. Йшлося про повернення шести тисяч карбованців (ГАСБУ ІФО, арк. 20). 18 серпня 1945 р. постанова про повернення цінностей була підтримана НКДБ у Станіславській області, але в меншій сумі – 3 400 карб. 22 серпня 1945 р. їх віддали адміністрації єпархії, на що вказувала видана розписка. Як впливає з матеріалів допитів С. Вапровича, спецоргани врешті конфіскували ще 3 240 руб., із яких 2 240 руб. були особистими заощадженнями архиєрея, а 1 000 руб. у травні 1945 р. з Рогатина передали віряни заарештованому раніше НКВС греко-католицькому священникові Телищуку (ГАСБУ ІФО, арк. 31). До слова, факт арешту С. Вапровича фіксує й службове листування між обласним і міським виконавчими комітетами ради народних депутатів Станіславської області протягом липня 1945 – березня 1946 рр., пов'язане зі збором відомостей про утворення Ініціативної групи щодо возз'єднання Греко-католицької церкви з Православною в Станіславській області (ДАІФО-1, арк. 24).

Для вивчення біографії владики в розрізі історії повсякденності чимале значення має опис його майна, наведений у протоколі обшуку помешкання. Нехай схематично, але цей матеріал дає змогу уявити спосіб життя, погляди священнослужителя, його звички та вподобання. Зокрема, дізнаємося, що коли 22 травня 1945 р. на майно С. Вапровича було накладено арешт, з подальшою конфіскацією (за ст. 54-10 КК УРСР), то в перелік конфіскованого входили: тисова шафа, письмовий стіл, круглий столовий стіл, тумбочка, крита етажерка, напівм'який диван, залізне ліжко, м'яка кушетка, переносна вішалка, три м'які крісла, два м'які стільці, два дерев'яні стільці, гвинтовий стілець, два настінні килими, настільний годинник, електрична настільна лампа, матрац, пухова подушка, одні суконні штани, дві сутана, столовий набір (по шість виделок і ложок). Забрали також музичний інструмент – гармоніку (ГАСБУ ІФО, арк. 24).

У постанові на арешт С. Вапровича читаємо, що він упродовж 1918–1920 рр. був вояком Української галицької армії, служив у петлюрівській армії і брав участь у боротьбі проти більшовицької влади в Україні. Із початком першої радянзації західноукраїнських земель у 1939 р., перейшов на територію Польщі, що була окупована нацистами. У період нацистської окупації Станіславської області, під час проповідей на богослужіннях, зводив наклепи на радянську владу та комуністичну партію, провадячи з амвона антирадянську націоналістичну агітацію: "Більшовики – грабітелі, яких німецька армія вже знищила, і як тільки німецькі війська закінчать повну ліквідацію більшовиків, то німецький уряд надасть нам Самостійну Україну". Обвинувачено владику і в тому, що догоджав Ватикану, активно агітував служителів культу й вірян не підтримувати возз'єднання Греко-католицької церкви з Православною (ГАСБУ ІФО, арк. 29). Відтак суд, на підставі ст. 129 і 127 КПК УРСР, вирішив притягти обвинуваченого до відповідальності за ст. 54-10, ч. 2 КК, про що й оголосив йому під розписку 6 червня 1945 р. Слід додати, що статті 54¹–54¹⁴ Кримінального кодексу УРСР 1927 і 1934 рр. охоплювали комплекс злочинів, які передбачали відповідальність за "контрреволюційну діяльність" та "зраду батьківщини" (Дисидентський рух...). Як показують протоколи допитів, єпископ Стефан не визнав себе винним

у цих злочинах. Зізнався лише, що протягом 1918–1920 рр. служив в УГА, яка тоді вела збройну боротьбу проти Червоної армії.

Науковий інтерес для вивчення повсякденного життя владики на окресленому часовому відтинку становить і характерна атрибутивна складова всіх кримінальних справ – анкета арештанта. У ній чітко зазначається його прізвище, ім'я, по батькові (Вапрович Степан Федорович), рік і місце народження (1 травня 1899 р., с. Іване-Пусте); професія та спеціальність (служитель релігійного культу); останнє місце роботи чи рід заняття до арешту (до травня 1945 р. о. С. Вапрович був сотрудником катедрального храму в м. Станіславі); національність (українець), громадянство (СРСР; паспорт – серія № 1270, виданий першим міським відділом міліції м. Станіслава 5 січня 1945 р.); партійність (був безпартійним); освіта (вища). Що ж до інших типових для цього виду документів пунктів, то серед них: соціальне походження (походив із селян); судимість (станом на 1945 р. не мав судимості); склад сім'ї (батько – Вапрович Федір Степанович, 1856 р. н., на 1945 р. помер, як і мати; один із братів – Вапрович Іван Федорович, 1886 р. н., працював у сільському господарстві; старша сестра – Вапрович-Гресків Магдалина Федорівна, 1883 р. н.). У кримінальну справу зазвичай вкладали фото, відбиток вказівного пальця правої руки арештанта, довідку про проходження дактилоскопії (ГАСБУ ІФО, арк. 7). Подавався і словесний портрет, проте у випадку С. Вапровича він відсутній.

Докладніші біографічні відомості про душпастиря можна почерпнути з протоколів його першого допиту, який відбувся, найвірогідніше, у приміщенні внутрішньої в'язниці УМВС у Станіславі. Як зафіксовано в матеріалах слідства, С. Вапрович народився 1899 р. в бідній селянській родині у с. Іване-Пусте. До 1910 р. навчався в місцевій школі, 1911 р. виїхав до м. Кіцмань для навчання в гімназії, учнем якої був до 1914 р. Протягом 1914–1917 рр. мешкав із батьками в рідному селі. У 1917–1918 рр. продовжував здобувати освіту в гімназії м. Городенка, поки в серпні 1918 р. його не мобілізували до австрійської армії. Проходив службу спершу в Долині, згодом коротко перебував у чеському місті Терезін, у кавалерійській частині, був писарем ескадронної канцелярії. Після завершення Першої світової війни, у листопаді 1918 р. повернувся додому і в грудні того ж року поновив навчання в Городенківській гімназії. Однак уже через кілька тижнів С. Вапровича було мобілізовано до лав Української галицької армії й відправлено до Коломиї. У січні 1919 р. у складі своєї військової частини, де він виконував обов'язки писаря сотні, виїхав на Східну Україну та приєднався до армії УНР, яку на той момент очолював Симон Петлюра. За ствердженням самого арештованого, безпосередньо у боях проти Червоної армії він, хоч і мав звання унтерофіцера, участі не брав, оскільки займався писарськими справами. Нетривалий період його військова частина дислокувалася в м. Васильків під Києвом, пізніше в Умані, де С. Вапрович захворів на тиф, що тоді вирував серед вояків української армії. У жовтні 1919 р. поблизу Монастирища майбутній священнослужитель потрапив у полон до денікінців, проте вже в листопаді того ж року, у результаті об'єднання УГА з армією Денікіна, двадцятилітнього Стефана було звільнено і він опинився в м. Козятин на Вінничині (ГАСБУ ІФО, арк. 32). Із лютого 1920 р. до червня 1920 р. жив на хуторі біля с. Тиврів Вінницької області. Попри перипетії радянсько-польської

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

війни, влітку 1920 р. йому таки вдалося повернутися на свою малу батьківщину і знову стати учнем Городенківської гімназії, яку й закінчив у 1922 р. Того самого року С. Вапрович вступив до Станиславівської греко-католицької семінарії, після духовного вишколу в якій 1926 р. був рукопокладений на священника єпископом Г. Хомишиним. Спочатку о. Степана призначили адміністратором парафії в с. Ценява поблизу Коломиї, а вже в серпні 1927 р. він виїхав до Аргентини, де впродовж восьми років був душпастирем української громади. У квітні 1935 р. коротко перебував у Ватикані. Того ж року він повертається до Станиславова, деякий час завідує парафією в м. Городенка, згодом стає префектом Станиславівської духовної семінарії. У листопаді 1939 р. виїхав на окуповану нацистами територію Польщі. До січня 1940 р. жив у Кракові, потім у Сяноцькому повіті. У вересні 1941 р. повернувся до Станиславова (на той час перейменованого на Станіслав), на посаду префекта місцевої греко-католицької семінарії. У жовтні 1943 р. єпископ Григорій (Хомишин) призначив о. Степана адміністратором станиславівської катедри ГКЦ, де священнодіяв до свого арешту радянським спецслужбами у травні 1945 р. (ГАСБУ ІФО, арк. 26, 34зв.). У квітні 1945 р. владика Григорій, передчуваючи свій арешт, висвятив о. Вапровича на єпископа (Григорук, 2017, с. 155).

Цікаво, що в метриці клиру Станиславівської єпархії зосереджений дещо інший фактологічний матеріал. Священник фігурує під прізвищем Вепрук, а як дату народження вказано 3 травня 1899 р. Піддияконські свячення він отримав 5 липня 1925 р., дияконські – 7 липня 1925 р., священничі – 23 травня 1926 р. (ДАІФО-2, арк. 22). Деталізовано й місця служіння священника: завідатель (адміністратор) у с. Ценяві (1 червня 1926 р. – 30 червня 1927 р.), далі душпастир на місії в Аргентині, завідатель у Городенці (27 липня 1935 р. – 19 вересня 1935 р.), префект Станиславівської духовної семінарії (4 жовтня 1935 р. – 23 серпня 1938 р.), а з 24 серпня 1938 р. – її віцеректор (ДАІФО-2, арк. 22).

Основні запитання слідчих на перших допитах С. Вапровича концентрувалися довкола сприйняття/несприйняття єпископом радянської влади, зокрема його ставлення до першої радянізації західноукраїнських земель. Зі слів С. Вапровича представникам спецслужб у травні 1945 р. стало відомо, що прихід Червоної армії у вересні 1939 р. він зустрів у Станиславівській семінарії, віцеректором якої тоді був. Оскільки невдовзі приміщення цього навчального закладу зайняли радянські військові й С. Вапрович залишився без роботи і засобів існування, то приблизно 8–10 листопада 1939 р. в районі с. Любич (нині с. Любича-Королівська Люблінського воєводства, Республіка Польща) неподалік Рави-Руської (за іншими даними – у районі м. Мостиська) перейшов радянсько-німецький кордон, опинившись на території Польщі, яка на той момент була окупована нацистами (ГАСБУ ІФО, арк. 27). Розглядав Польщу як своєрідний "проміжний етап" на шляху до Аргентини, де, як уже сказано, раніше душпастирював протягом восьми років – з липня 1927 р. до квітня 1935 р. Однак дозволу на виїзд у Південну Америку німецька адміністрація священникові не дала, незважаючи на його неодноразові звернення до німецького губернаторства у м. Краків. Усім цим зізнанням арештованого радянські спецоргани протиставляли думку, що його переміщення в

окуповану нацистами Польщу було спричинене насамперед ворожим ставленням священнослужителя до радянської влади.

У Польщі С. Вапрович спершу півтора місяця проживав у Кракові, а потім ще один місяць священнодіяв у с. Жегестів на Лемківщині (нині село у гміні Мушина Новосондецького повіту Малопольського воєводства). З лютого 1940 р. він перебував у м. Сянок, де залишався аж до свого повернення на Галичину восени 1941 р. За його ж свідченням, із членами Українського центрального комітету (УЦК)¹ у Кракові, зосібна В. Кубійовичем, душпастир не контактував (ГАСБУ ІФО, арк. 34). А вже на початку жовтня 1941 р. він знов у Станиславівській семінарії, де впродовж двох наступних років обіймає посаду викладача музики.

Представники радянських органів держбезпеки, які проводили допити С. Вапровича, намагалися з'ясувати і причини його восьмирічного перебування в Аргентині. Уже аргіоті слідчі вбачали у цьому хронологічному відрізку життя священнослужителя “слід Ватикану”. Допитуваний о. Степан рішуче відкинув тезу спецслужб, що в Латинській Америці він виконував завдання Апостольської столиці “для боротьби з атеїстичними тенденціями”, будучи агентом Г. Хомишина. Водночас С. Вапрович визнав, що до Аргентини його дійсно відрядив станиславівський владика, але не як «агента», а як місіонера, що стане душпастирем українських колоністів у цій латиноамериканській країні та провадитиме католицизацію місцевого населення. Разом з ним в Аргентину 17 вересня 1927 р. виїхав і о. Степан Турчин, який перед тим правив у церкві с. Гадинківці на Тернопільщині. Проте наступного 1928 р. або, за іншими джерелами (Мороз, 2021), 1929 р., внаслідок погіршення здоров'я та слабкої адаптації до місцевих умов, він був змушений поїхати назад на батьківщину, тож подальші шість років о. С. Вапрович залишався єдиним українським греко-католицьким священником, який постійно перебував в Аргентині (Григорук, 2017, с. 155; Владика Степан Вапрович...).

Оселившись в аргентинській провінції Місьйонес, цей місіонер обслуговував також інші парафії на теренах країни – у Трес-Капонес, Лас-Тунас, Азарі, Сан-Хосе, Серро-Кора, Боплані (Григорук, 2017, с. 155). До наших днів дійшла світлина, на якій священник зображений під час урочистостей з нагоди відкриття філії товариства “Просвіта” в поселенні Док-Суд 1932 р. (див. додатки). У 1933–1934 рр. для місійної праці в провінції Місьйонес він запрошував оо. василіян із Бразилії, які незабаром залишилися в Аргентині на постійній основі, заснувавши там у 1934–1935 рр. провінцію ЧСВВ (Мороз, 2021). Запізнавшись ближче зі своїми парафіянами на латиноамериканському континенті, о. С. Вапрович видав 1935 р. у Львові невелику брошуру, присвячену долі українських емігрантів в Аргентині (Вапрович, 1935).

Наприкінці квітня 1935 р., після майже восьмирічного служіння в південноамериканській країні, о. Степан вирушив на батьківщину й по дорозі зупинився у Римі. Під час допиту він назвав метою цієї далекої подорожі додому відпочинок; за іншими джерелами, священник поїхав до Галичини в пошуках нових місіонерів для

¹ Українська суспільно-громадська установа, яка в 1939–1945 рр. легально діяла на території Генерал-губернаторства. До компетенції УЦК входили практично всі ділянки українського життя, за винятком політичної.

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Аргентини та Бразилії (Григорук, 2017, с. 155). Отець заперечив озвучену слідчими думку, що у Ватикані на нього було покладено якусь особливу таємну місію – свою затримку в серці Італії він пояснив бажанням ознайомитися з місцевими історичними спорудами. А оскільки єпископ Г. Хомишин призначив його викладачем співів та церковного уставу Богословського ліцею ім. св. Івана Золотоустого при Станиславівській духовній семінарії, то необхідність повертатися на служіння до Південної Америки відпала. Додамо, що за успішну місіонерську діяльність в Аргентині 6 вересня 1937 р. о. С. Вапровича було відзначено пелериною з наркувниками (ДАІФО-2, арк. 22; Вуянко, 2022, с. 170). Прикметно, що у “Шематизмі всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії на 1938 рік” вказувалося, що цей священник у Богословському ліцеї викладав літургію (Шематизм всього кліру...).

Головні обвинувачення, пред’явлені С. Вапровичу, стосувалися його ймовірної співпраці з нацистами в 1941–1944 рр. Священнослужитель визнав, що повернувся до Станиславова у жовтні 1941 р., після того як Галичину окупували нацисти, однак наголосив, що ніколи не займався політичною діяльністю, не виступав з антирадянськими проповідями і не вів “антирадянської націоналістичної пропаганди” (ГАСБУ ІФО, арк. 30). Натомість цілковито зосередився на віцеректорській роботі в Станиславівській духовній семінарії (Григорук, 2017, с. 155), а після смерті о. С. Луцика, який тривалий час священнодіяв у катедрі ГКЦ, 1943 р. став адміністратором катедри (Вуянко, 2022, с. 170).

Намагаючись сформувати відповідну доказову базу для обвинувачення С. Вапровича, радянські спецслужби шукали свідків життя й душпастирської діяльності отця із жовтня 1941 р. до травня 1945 р. – як серед священнослужителів, так і серед вірян. Було зібрано свідчення єпископів Григорія (Хомишина) та Івана (Лятишевського), оо. Івана Слезюка, Лева Бурнадза, Долгого (ім’я з’ясувати не вдалося), студента Станиславівської духовної семінарії Володимира Пиндуса, а також парафіянина катедральної церкви Семена Остаповича.

У ході слідства в цій справі тогочасний єпископ-помічник Станиславівської єпархії Іван (Лятишевський) 1 березня 1946 р. на допиті підтвердив душпастирську активність владики С. Вапровича протягом 1939–1941 рр. в окупованій нацистами Польщі, але підкреслив, що це не була втеча з Галичини. На переконання Лятишевського, о. Стефан прагнув повернутися на служіння до Латинської Америки, що, зі зрозумілих причин, було майже неможливо реалізувати, перебуваючи в анексованому більшовиками Станіславі. Єпископ Іван на допиті стверджував, що не чув від С. Вапровича проповідей націоналістичного змісту, водночас визнавши, що йому відомий факт відвідин о. Степаном у період нацистської окупації (1941–1944 рр.) кладовища, де поховані українські вояки УГА (ГАСБУ ІФО, арк. 69, 70) (імовірно, мовилося про сучасний Меморіальний сквер у м. Івано-Франківськ). Своєю чергою, о. Степан Вапрович зізнався, що відвідував цвинтар українських полеглих солдатів, але зацентрував, що до цього його спонукали обов’язки стану – як священник, мусив щодня відправляти богослужіння. Проте надмогильні проповіді він не читав, слово мали тільки о. Луцик (помер 1943 р.) і сотрудник катедри ГКЦ о. Надрага (ГАСБУ ІФО, арк. 36). Спростував о. Вапрович і звинувачення у поширенні антирадянської літератури (йшлося про його

публікації в богословському журналі Станіславівської єпархії “Добрий пастир”, що виходив за редакцією ректора духовної семінарії А. Бойчука), не заперечивши на томість свого авторства щодо рецензії на книгу о. Кисіля “Божа міра” (надрукована в тому ж часопису 1937 р.). І згадана книга, і рецензія на неї, за словами о. Степана, була покликані допомогти отцям у повсякденному служінні та вихованні українців у душі християнської віри.

Найбільше запитань радянських спецслужб до арештованого, вочевидь, були пов’язані з протидією підпільного єпископа долученню греко-католицьких священників до Ініціативної групи, а відтак і їхньому переходу на православ’я. До виникнення такого блоку питань, зокрема, спричинився допит парафіянина катедрального храму Воскресіння Господнього ГКЦ 42-літнього Семена Михайловича Остаповича, який мешкав у м. Станіславі на вулиці Конопницької (нині – Шухевичів), 39, кв. 1. Свідок розповів, що в лютому 1944 р. особисто чув, як з амвона церкви о. Стефан закликав вірян до боротьби проти радянської влади, “обзиваючи лайливими словами [...] комуністичну партію: “Більшовики кровопивці, грабителі, яких німецька армія вже ліквідує, як тільки закінчиться повна ліквідація, нам нададуть самостійну Україну”” (ГАСБУ ІФО, арк. 40, 41). Сам С. Вапрович засвідчив перед слідчими автентичність інших своїх висловлювань, що прозвучали 11 і 12 травня 1945 р., напередодні арешту священника: “Швидше в Сибір поїду, а у православ’я не перейду” і “Наша греко-католицька релігія є правдива релігія, ми маємо єдину, католицьку Церкву і єдину главу папу римського. Цього Церкві треба слухатися і притримуватися!” (ГАСБУ ІФО, арк. 36). Згідно зі показаннями С. Остаповича, ще один представник клиру собору ГКЦ о. Монастирський також висловлювався в антирадянському дусі.

Спецоргани розгорнули пошуки свідків антирадянської риторики С. Вапровича, однак безуспішно. 25-літній студент Станіславівської духовної семінарії Володимир Йосипович Пиндус обмежився лише окремими репліками про свого віцектора та викладача (ГАСБУ ІФО, арк. 43, 45). Інший підпільний владика ГКЦ – Іван (Слезюк) – на допиті 17 серпня 1945 р. сказав, що С. Вапрович категорично заперечував перехід греко-католицького духовенства на православ’я, проте антирадянськість його публічних виступів рішуче спростував. Не підтвердив антирадянських висловлювань о. С. Вапровича й викладач релігії Сільськогосподарської школи м. Станіслава о. Лев Бурнадз (1896 р. н., уродженець с. Репужинці Чернелицького району Станіславської області), який станом на вересень 1945 р. перебував під вартою у внутрішній тюрмі УНКДБ Станіславської області. Щоправда, він дав свідчення про те, що о. Степан нерідко брав участь у панахидах за полеглими українськими вояками (1918–1919 рр.) на кладовищі в м. Станіславі. Заарештований радянськими спецслужбами 11 квітня 1945 р. владика Григорій (Хомишин) у часі допиту в травні того року теж не став підтверджувати антирадянської спрямованості о. С. Вапровича. Втім, єпископ зізнався, що відрядити отця на служіння до Аргентини “для утвердження християнських засад” було саме його ініціативою. Як повідомив на слідстві Г. Хомишин, після смерті о. Луцика, саме він призначив о. Стефана на посаду завідателя катедрального храму м. Станіслава. Також архиєрей відмовився назвати правдивою тезу, начебто о. С. Вапрович у роки німецько-радянської війни співпрацював з нацистами (ГАСБУ ІФО, арк. 65, 68).

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Урешті 29 вересня 1945 р. слідчу справу С. Вапровича (№ 1457) було надіслано прокуророві, а 11 жовтня того самого року сформовано обвинувальний висновок. Підпільного єпископа звинувачували за ст. 54-10, ч. 2 КК УРСР. Зокрема в тому, що “з 1918 по 1920 р. перебував на службі в УГА і Білій армії Денікіна, виступав проти радянської влади. За завданням єпископа Г. Хомишина з 1927 по 1935 рр. перебував в Аргентині, де проводив антикомуністичну політику Ватикану. Будучи незадоволеним існуючим ладом в СРСР, Вапрович у листопаді 1939 р. втік із Станіслава на територію Німеччини. Після окупації Станіслава німецькими військами повернувся до м. Станіслава. У Станіславі з церковного амвона проводив антирадянську націоналістичну пропаганду. 1945 р. серед духовенства і віруючих проводив ворожу роботу проти переходу греко-католиків до православної віри” (ГАСБУ ІФО, арк. 58).

12 жовтня 1945 р., на підставі ст. 204 КПК УРСР, слідчу справу № 1457 С. Вапровича передали на розгляд Особливої наради із клопотанням про вісім років виправно-трудоих таборів (ВТТ) з конфіскацією всього майна. 8 лютого 1946 р., однак, було видано висновок у цій справі, в якому вказувалося на потребу додаткового розслідування (ГАСБУ ІФО, арк. 62). Рішення мотивувалося наявністю лише одного свідка обвинувачення (Остаповича), інші ж свідки – владика Г. Хомишин (на час прийняття цієї постанови вже покійний – помер у Лук’янівській в’язниці 28 грудня 1945 р.) та І. Лятишевський, оо. Л. Бурнадз та І. Слезюк – не підтвердили антирадянської діяльності о. С. Вапровича. З огляду на це, було вирішено продовжувати допитувати свідків, проводити поміж ними очні ставки (ГАСБУ ІФО, арк. 63). Проте, як показує кримінальна справа, додаткове розслідування не дало належних результатів. Так і не було організовано очних ставок, не встановлено інших свідків антирадянських висловлювань С. Вапровича у греко-католицькій катедрі, а такий потрібний слідству М. Остапович, за визначенням правоохоронних органів, “відбув у невідомому напрямку”. Крім того, слідчим органам бракувало необхідних для завершення кримінального провадження речових доказів.

Оскільки звинувачення о. С. Вапровича в антирадянській агітації не було повністю доведено, але він усе ще вважався “соціально-небезпечною особою”, його й надалі утримували під вартою в тюрмі УНКДБ у Станіславській області, дещо пом’якшивши вирок – з восьми до п’яти років, рахуючи термін з 23 травня 1945 р., тобто з дня ув’язнення (ГАСБУ ІФО, арк. 76), про що довідуємось із витягу з протоколу № 5 Особливої наради при МДБ СРСР від 18 грудня 1946 р. Якщо вірити матеріалам слідства, С. Вапровича засудили за ст. 33-34 КК УРСР на п’ять років ВТТ. Збереглася медична довідка, згідно з якою засуджений на той момент був здоровим, придатним до фізичної праці, тож не існувало жодних перешкод для його етапування до табору. У грудні 1946 р. священника відправили, відповідно до персонального наряду ГУТАБ МВС СРСР, в Ухто-Іжемський ВТТ (ГАСБУ ІФО, арк. 76), що був структурною одиницею системи виправно-трудоих таборів НКВС (з березня 1946 р. – МВС) СРСР. У таборі впродовж усього терміну ув’язнення священнослужитель працював столяром.

На основі кримінальної справи можемо припустити, що єпископ С. Вапрович повернувся з ув’язнення навесні 1950 р. Цю інформацію підтверджує, зосібна, й

о. М. Григоруку у своїй книзі, присвяченій постаті ректора Станиславівської духовної семінарії, о. д-ра Авксентія Бойчука, який теж був вихідцем із с. Іване-Пусте та довгий час тісно контактував із С. Вапровичем (Григоруку, 2017, с. 155). Найпевніше, підпільну душпастирську діяльність владика С. Вапрович спершу здійснював у м. Надвірна та селах Зелена і Бистриця на Надвірнящині, де офіційно працював у дорожній службі, що займалася ремонтом мостів. У листі до іншого підпільного священнослужителя – Йосифа Гірняка, що відбував покарання у Караганді, С. Вапрович писав: “Дорогий брат! Як важко було отримати Твій адрес. Я повернувся сюди з “курорту”, живу тут у горах. Від старшого Авксентія отримую листи та і пишу йому час від часу. Він знає, що я вже тут, а йому закінчується 1953 р.” (ГДАСБУ, арк. 47зв.).

Обставини подальшої біографії владика Степана вдалося відтворити завдяки матеріалам Галузевого державного архіву Служби безпеки України у м. Києві. Після повернення з місць позбавлення волі о. А. Бойчук вирішив оселитися на малій батьківщині – у с. Іване-Пусте. Тож 1956 р. (за іншими даними – 1957 р.) єпископ С. Вапрович також переїхав у рідне село на постійне місце проживання. Тим паче, що там мешкала і його сестра. Для стеження за підпільними священнослужителями радянські спецслужби 1958 р. завели “агентурну розробку” й на С. Вапровича, яка стала частиною великої “Справи Рифи (1945–1963 рр.)”. Серед імовірної агентури фігурували 16-річний учень Іларій Шмиглик, який жив в одному будинку із владикою Стефаном, агент під іменем “Бистрий”, який часто відвідував його помешкання, та агент “Луг”, котрий до переїзду С. Вапровичем на Тернопільщину стежив за ним і котрому той довіряв. “Розробляли” єпископа й інші агенти, у т. ч. “Галицький” і “Вербицький”. Вони отримали завдання виступати перед вірянами церкви в с. Іване-Пусте з провокативними промовами, маючи на меті з’ясувати реакцію С. Вапровича. Підготовка ще одного потенційного агента – підпільного священника о. Сидора (Ісидора) Скорохода (1901 р. н., житель м. Борщів Тернопільської області), який повернувся додому з таборів 1956 р., припинилася через його “релігійний фанатизм” (ГДАСБУ, арк. 23, 24, 50, 51, 215, 216, 287, 417, 417зв.).

Помер владика Степан (Вапрович) 2 березня 1964 р. в с. Іване-Пусте, де й похований. Чин похорону відправив о. д-р Авксентій Бойчук (Григоруку, 2017, с. 155). Тільки через 25 років, у червні 1989 р., кримінальна справа С. Вапровича потрапила під статтю № 1 Указу Президії Верховної ради СРСР від 16 січня 1989 р. “Про додаткові заходи з відновлення справедливості щодо жертв репресій, які мали місце в період 30–40-х рр. – початку 50-х рр.”.

Отже, кримінальні справи як першоджерела вивчення повсякденного життя священнослужителів у реаліях радянської доби становлять неабиякий науковий інтерес, належне забезпечення якого можливе за умови відповідних методологічних і методичних напрацювань. Свідчення підсудних, у силу їхньої “суб’єктивності”, вимагають уважного зіставлення з іншими першоджерелами – метриками клиру, епістолярієм, спогадами очевидців подій, тогочасними періодичними виданнями тощо. Кримінальні справи як джерело не здатні вповні відтворити повсякденне життя історичної особи з абсолютною точністю, але важливі для цілісної реконструкції її біографії. З іншого боку, вони нерідко містять цікавий фактичний матеріал, що відображає повсякденність

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

того чи того священнослужителя. Зафіксовані в них подеколи надзвичайно конкретні, хоч і на перший погляд другорядні, відомості кидають світло на суспільні погляди, ідеологічні переконання, зацікавлення досліджуваної особи, її оточення. Водночас матеріали слідства відбивають суб'єктивний характер допитів, демонструючи зазвичай тенденційність у доборі свідків, вказуючи на численні факти психологічного тиску як на духовних, так і на світських осіб. Вони також добре ілюструють методи роботи радянських правоохоронних органів та спецслужб.

Перед уважним читачем кримінальних справ розкривається ціла історична епоха, яка характеризувалася тотальним наглядом за представниками духовенства, стандартизацією їхньої поведінки, намаганнями переформатувати ментальність переслідуваних, часто навіть притречених осіб.

1. Вапрович, С. (1935). *Аргентина: українська еміграція в ній*. Львів: Видавнича спілка "Діло".

2. Владика Степан Вапрович – єпископ-помічник Станіславівської єпархії. *Синод єпископів Української Греко-католицької Церкви*. <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-stepan-varprovych-11722/>

3. Вуянко, М. (2022). *Катедральний собор Воскресіння Христового в Івано-Франківську – Станіславіві. Друга половина XIX – середина XX ст.* Івано-Франківськ: Нова Зоря.

4. ГАСБУ ІФО: Галузевий архів Служби безпеки України в Івано-Франківській області (ГАСБУ ІФО). Кримінальна справа № 4571 П (Вапровича Степана Федоровича), 88 арк.

5. ГДАСБУ: Галузевий державний архів Служби безпеки України в м. Києві (ГДАСБУ), ф. 65 (Групова агентурна розробка "Рифи"), оп. 1, спр. 9113. Т. 1. 24 січня 1958.

6. Григоруk, М. (2017). *Сильний Божим духом: Історико-біографічний нарис про життя й діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука*. Жовква: Місіонер.

7. Делятинський, Р. (2015). Відновлення та реорганізація структури Івано-Франківської Єпархії Української Греко-Католицької Церкви (1989–1993 рр.). *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ "Добрий Пастир". Збірник наукових праць. Богослов'я* (Р. А. Горбань, гол. ред.), 8, 204–233. <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gr/article/view/150>

8. Делятинський, Р., Єгрешій, О., Соловка, Л. (2016). "Від Голгофи через катакомби до Воскресіння": до 70-х роковин Львівського псевдо-собору 1946 р. *Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ "Добрий пастир". Збірник наукових праць. Богослов'я* (Р. А. Горбань, гол. ред.), 9, 32–78.

9. ДАІФО-1: Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. Р-388, оп. 2, спр. 32. (Матеріали про возз'єднання греко-католицької церкви з православною церквою по Станіславській області, 17.07.1945–07.03. 1946 рр.), 192 арк.

10. ДАІФО-2: Держархів Івано-Франківської обл., ф. 504, оп. 1, спр. 330"а". (Метрика кліру Станіславівської єпархії за 1887–1941 рр. м. Станіславів, 04.12.1873 – 31.03.1944 рр. Т. 1), 197 арк.

11. *Дисидентський рух в Україні. Віртуальний музей Харківської правозахисної групи*. <https://museum.khpg.org/1162803736>

12. Коляструк, О. (2008а). Візуальні документи як особливі джерела історії повсякденності. *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*, 14, 259–264.

13. Коляструк, О. (2008b). Документи особового походження як джерела з історії повсякденності. *Український історичний журнал*, 2, 145–153.
14. Коляструк, О. (2012). Історія повсякденності в сучасній українській історіографії. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*, 17, 5–9.
15. Коляструк, О. (2018). (Екстра)ординарність повсякденного життя в умовах Великого терору: норми vs аномалії? *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1(49), 149. http://resource.history.org.ua/publ/za_2018_1__5
16. Мороз, В. (2021, 9 квітня). Що робить спільноти живими й діяльними (інтерв'ю з Даниїлом Козлинським). *Патріархат*, 2(484). <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/scho-robyt-spilnoty-zhyvumu-j-diyalnymu/>
17. Мороз, П., Мороз, І. (2023). Інтегрування історії повсякденності у шкільний курс історії: дослідницький аспект. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць*, 30, 86–101. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-86-101https://surl.li/azpqv1>
18. Стоцький, Я. (2003). *Українська Греко-Католицька Церква і релігійне становище на Тернопільщині (1946–1989 рр.)*. Тернопіль: Підручники і посібники.
19. Удод, О. (2005). Методологічні проблеми історії повсякденності. *Матеріали V конгресу МАУ*, 379–386.
20. Удод, О. (2010). Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії. *Краєзнавство*, 3, 6–9. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32065/02-Udod.pdf?sequence=1>
21. Удод, О. (2011). Історія повсякденності як методологічна проблема [про актуальність історії повсякденності]. *Сумський історичний портал*. <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/226>
22. *Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської єпархії на рік Божий...* (1938). Станиславів, 7–8.

References

1. Vaprovych, S. (1935). *Arhentyna: ukrainska emihratsiia v nii*. Lviv: Vydavnycha spilka “Dilo” (in Ukrainian).
2. Vladyka Stepan Vaprovych – yepyskop-pomichnyk Stanislavivskoi yeparkhii. *Synod yepyskopiv Ukrainskoi Hreko-katolytskoi Tserkvy*. <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-stepan-vaprovych-11722/> (in Ukrainian)
3. Vuyanko, M. (2022). *Katedralnyi sobor Voskresinnia Khrystovoho v Ivano-Frankivsku – Stanyslavovi. Druha polovyna XIX – seredyna XX st.* Ivano-Frankivsk: Nova Zoria (in Ukrainian).
4. Haluzevyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy v Ivano-Frankivskii oblasti (HASBU IFO). Kryminalna sprava № 4571 P (Vaprovycha Stepana Fedorovycha), 88 ark. (in Ukrainian).
5. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy v m. Kyievi (HDASBU), f. 65 (Hrupova ahenturna rozrobka “Ryf”), op. 1, spr. 9113. T. 1. 24 sichnia 1958 (in Ukrainian).
6. Hryhoruk, M. (2017). *Sylnyi Bozhym dukhom: Istoryko-biohrafichnyi narys pro zhyttia y diialnist o. d-ra Avksentiia Boichuka*. Zhovkva: Misioner (in Ukrainian).
7. Deliatynskiy, R. (2015). Vidnovlennia ta reorhanizatsiia struktury Ivano-Frankivskoi Yeparkhii Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy (1989–1993 rr.). *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs “Dobryi Pastyr”*. *Zbirnyk naukovykh prats. Bohoslovnia* (R. A. Horban, hol. red.) (in Ukrainian).

8. Deliatynskiy, R., Yehreshii, O., Solovka, L. (2016). "Vid Holhofy cherez katakomby do Voskresinnia": do 70-kh rokovyn Lvivskoho psevdosoboru 1946 r. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho bohoslovskoho universytetu UHKTs "Dobryi pastyr". Zbirnyk naukovykh prats. Bohoslovia* (R. A. Horban, hol. red.), 9, 32–78 (in Ukrainian).
9. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (Derzharkhiv Ivano-Frankivskoi obl.), f. R-388, op. 2, spr. 32. (Materialy pro vozziednannia hreko-katolytskoi tserkvy z pravoslavnoi tserkvoiu po Stanislavskii oblasti, 17.07.1945–07.03. 1946 rr.), 192 ark. (in Ukrainian).
10. Derzharkhiv Ivano-Frankivskoi obl., f. 504, op. 1, spr. 330“a”. (Metryka kliru Stanyslavivskoi yeparkhii za 1887–1941 rr. m. Stanyslaviv, 04.12.1873 – 31.03.1944 rr. T. 1), 197 ark. (in Ukrainian).
11. *Dysydentskyi rukh v Ukraini. Virtualnyi muzei Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy*. hrupy. <https://museum.khpg.org/1162803736> (in Ukrainian).
12. Kolyastruk, O. (2008a). Vizualni dokumenty yak osoblyvi dzherela istorii povsiakdennosti. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, 14, 259–264 (in Ukrainian).
13. Kolyastruk, O. (2008b). Dokumenty osobovoho pokhodzhennia yak dzherela z istorii povsiakdennosti. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 2, 145–153 (in Ukrainian).
14. Kolyastruk, O. (2012). Istoriia povsiakdennosti v suchasni ukrainskii istoriohrafii. *Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka*, 17, 5–9 (in Ukrainian).
15. Kolyastruk, O. (2018). (Ekstra)ordynarnist povsiakdennoho zhyttia v umovakh Velykoho teroru: normy vs anomalii? *Z arkhiviv VUChK-HPU-NKVD-KHB*, 1(49), 149. http://resource.history.org.ua/publ/za_2018_1__5 (in Ukrainian).
16. Moroz, V. (2021, Kvitin 9). Shcho robyt spilnoty zhyvymy y diialnymy (interviu z Danyilom Kozlynskym). *Patriarkhat*, 2(484). <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnal/scho-robyt-spilnoty-zhyvymy-j-diyalnymy/> (in Ukrainian).
17. Moroz, P., Moroz, I. (2023). Intehruvannia istorii povsiakdennosti u shkilnyi kurs istorii: doslidnytskyi aspekt. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. prats*, 30, 86–101. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-86-101> (in Ukrainian).
18. Stotskyi, Ya. (2003). *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva i relihiine stanovyshche na Ternopilshchyni (1946–1989 rr.)*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky (in Ukrainian).
19. Udod, O. (2005). Metodolohichni problemy istorii povsiakdennosti. *Materialy V konhresu MAU*, 379–386 (in Ukrainian).
20. Udod, O. (2010). Istoriia povsiakdennosti yak providnyi napriam ukrainskoi istoriohrafii. *Kraieznavstvo*, 3, 6–9. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32065/02-Udod.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).
21. Udod, O. (2011). Istoriia povsiakdennosti yak metodolohichna problema [pro aktualnist istorii povsiakdennosti]. *Sumskyi istorychnyi portal*. <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/226> (in Ukrainian).
22. *Shematyzm vsoho kliru hreko-katolytskoi Stanyslavivskoi yeparkhii na rik Bozhyi...* (1938). Stanyslaviv, 7–8 (in Ukrainian).

ДОДАТКИ

*Освячення першої будівлі товариства “Просвіта” у Док-Суді в Аргентині.
У центрі світлини – о. Степан (Вапрович). 1932 р.*

(Джерело: Владика Стефан Вапрович – єпископ-помічник Станіславівської єпархії. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-stepan-vaprovych-11722/>)

Отець Авксентій Бойчук (у центрі) з родиною. Ліворуч скраю стоїть о. Степан Вапрович

(Джерело: Григурок М., о. Сильний Божим духом. Історико-біографічний нарис про життя й діяльність о. д-ра Авксентія Бойчука. Жовква: Місіонер, 2017. С. XXIV)

*Надмогильний пам'ятник владики Степана Вапровича (Вепрука).
с. Іване-Пусте Тернопільської області. Сучасне фото
(Джерело – приватна колекція авторів)*

*Стаття: надійшла до редакції 12.09.2025
прийнята до друку після рецензування 26.09.2025
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026*

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).